

Funktion

i fokus

Nummer 1 2018

För dig som möter människor med funktionsnedsättning

14 sidor

Migranter

Stort behov
av nya verktyg
i vården

Berättare
som berör.

När sex blir
ett dilemma

Personalen skippade
revirtänket

Samtycke i vården
– svårt men
inte omöjligt

Guide
Enkla knep
för skönare
nattliv

Hon vägrar

glömma

FÖRFATTAREN MAJ-GULL AXELSSON
VILL SE ETT MONUMENT ÖVER
ALLA SOM KALLADES SINNESSLÖA

Habilitering & Hälsa
STOCKHOLMS LÄNS LANDSTING

Innehåll

Nº1

SPANING

4 Hjärnforskaren Martin Ingvar spår en ljus framtid för tarmfloran.

NOTERAT

5 Amanda Malmberg, 23 år, debuterar med självbiografiska boken *Mitt unga fartfyllda liv: Genom svårigheterna mot stjärnorna*.

PÅ GÅNG

7 Konferenser, kurser och arrangemang inom funktionshindersområdet.

MÖTET

8 Författaren Maj-Gull Axelsson berättar om bakgrunden till sin senaste roman *Ditt liv och mitt*.

SÅ GÖR VI

14 Nytt arbetssätt ger säkrare samtycke hos patienter med nedsatt beslutsförmåga. LSS-hälsan i Stockholm stad har utarbetat en praxis.

I FOKUS

16 Migranter. Kulturkompetens och nya verktyg underlättar vårdmöten med migranter. Många med funktionsnedsättning har varken fått diagnos, hjälpmedel eller behandling i sitt hemland.

FORSKNING

30 När sjukgymnasten Markus Wester ville ha koll på aktuell forskning om postpolio bokade han en egen bibliotekarie.

ENKLARE LIV

34 Sov gott! Prylar och knep för ett bättre nattliv.

BIBLIOTEKARIEN TIPSAR

38 Helena Hallgren väljer läsvärda böcker och filmer.

FRÅGETJÄNSTEN SVARAR

40 Forum Funktionshinders frågetjänst svarar på det mesta kring funktionsnedsättningar.

DILEMMAT

41 Peter gör ovälkomna närmanden på sitt boende och sin dagliga verksamhet. Vad gör du? Psykologen, sexologen och aktivitetshandledaren svarar.

GÄSTKRÖNIKAN

42 Retorikexperten och funksföräldern Elaine Eksvärd om glädje, förtvivlan och att vägra ge upp.

KONTAKTSIDA

43 Här hittar du kontaktppgifter till Habilitering & Hälsas mottagningar.

18

Osman Shejk Omar får råd av personalen på Habiliteringscenter Järva om hur han kan hjälpa sin yngste son.

10

Blomstrande framtid för tarmfloran

Hjärnforskaren Martin Ingvar tror att kopplingen mellan hjärnans och magens välmående kommer stärkas i framtiden.

Det finns en relation mellan tarmfloran och hjärnans funktion, och bakterieinnehållet i tarmen avspeglar vår antibiotikaförbrukning och våra matvanor.

Om ett decennium kommer vi veta mer om tarmfloras betydelse som medhjälpare i vår ämnesomsättning och hur den kan påverka humöret, minnet och hjärnans reparationsmekanismer.

Ett viktigt och intressant spår där det ännu saknas tillräcklig evidens, är den humörpåverkan som olika matvanor verkar vara kopplade till. Inom tio år borde det finnas robusta studier som visar om en bra tarmflora kan skydda oss mot skräpmatens negativa effekter på välbefinnande och psykisk hälsa.

Då tror jag också att det kommer finnas evidensbaserade råd kring matvanor vid adhd, autism och epilepsi. Det finns nämligen redan en del spännande forskningsresultat som pekar på ämnesomsättningens och tarmfloras betydelse för att man ska må bra och kunna hantera sin funktionsnedsättning.

En sista gissning är att alla modifierade sockerarter som nu tillsätts fritt i industritillverkade livsmedel är borta inom ungefär samma tidsrymd. Det är när tarmbakterierna försöker bryta ner dem som vi får magknip och blir uppblåsta som zeppelinare.

MARTIN INGVAR

Professor i integrativ medicin vid Karolinska Institutet, institutionen för klinisk neurovetenskap. Fokus för hans forskargrupp är människans subjektiva hälsoupplevelse.

"Jag har alltid känt mig besläktad med människor som har funktionsnedsättning."

Lars Lerin, konstnär.

TIPS!

Lerins lärlingar kan ses på SVT Play till och med 30 augusti.

Konstnären Lars Lerin är själv en särling och känner stark

gemenskap med sina elever, som alla har olika funktionsnedsättningar.

FOTO: ULRIKA MALM/SVT

Lucas får reklamkontrakt

Ett annat fenomen är Lucas, 2 år, som tillhör en allt mindre gren på människans släkträd, den med Downs syndrom. Han fick nyligen ett fett PR-kontrakt som reklamansikte för en stor barnmatsproducent.

100%

av skolorna i Norrtälje ska NPF-säkras. Det innebär bland annat personalutbildning och anpassning av lokaler.

TOPPLISTAN

10 smarta drag som gör livet lättare och rikare för alla i skolan.

- 1 Tydlig dagordning på tavlan
- 2 Visuellt tidshjälpmiddel
- 3 Inga elevarbeten på väggarna
- 4 Varierade arbetsplatser
- 5 Alternativa stolar
- 6 Saccosäckar
- 7 Lugna enhetliga färger
- 8 Färgkodade scheman
- 9 Arbetsbås
- 10 Ljuddämpande skärmar

ORDET

Spetspatient

En kunnig patient (eller närstående) som tar ett aktivt ansvar för sin egen vård och behandling. Spetspatienten utvecklar ofta strategier för att må så bra som möjligt och vill mer än vården förväntar sig av sina patienter.

FOTO: AMELIE HERBERTSSON

"Jag vill vara en förebild och få tindra fram med ljus i tillvaron för andra."

Fyra frågor till en författardebutant

Amanda Malmberg, 23 år, debuterade nyligen som författare med boken *Mitt unga fartfyllda liv: Genom svårigheterna mot stjärnorna*.

- 1 **Varför har du skrivit boken?**
– Jag har hela tiden skrivit egen musik och dikter och nu kände jag att jag ville ge ut en bok om hur det är att leva med Downs syndrom. Det pratas inte så mycket om den diagnosen i dag. De flesta som får veta att de bär på ett barn med Downs syndrom gör abort. Det tycker jag är jättefel. Vi har också något att bidra med i samhället.
- 2 **Vad handlar boken om?**
– Jag berättar om mitt liv och tar även med en rad medicinska fakta så att läsarna ska förstå vad det innebär att ha downs. Jag har mått psykiskt dåligt i perioder, har bland annat haft panikångest. Jag mobades även i grundskolan i fem år, det var allt från könsord till att de bad mig visa vissa kroppsdelar.
- 3 **Vilka vill du ska läsa boken?**
– Alla, men särskilt de som arbetar inom sjukvården och föräldrar till barn med särskilda behov. Jag skriver rakt ur hjärtat och hoppas att det både ska ge kunskap och skapa medkänslor.
- 4 **Vad ska nästa bok handla om?**
– Jag har bara skrivit två kapitel i den så jag vet inte riktigt än. Den har rubriken "Normbrytarens livsresa" och ungefär samma handling som min första bok, fast ur ett annat perspektiv.

Undra besöker habiliteringen

Superhjälten Undra spelar huvudrollen i en ny bok, "Undra besöker habiliteringen". Boken vänder sig till barn som ska besöka habiliteringen. Läsaren får bland annat möta Nils som får träna sig i att inte bli arg när han förlorar i spel, Nour som lär sig hur hon kan stärka sina ben så att de orkar mer, och Ingrid som sitter i upplevelserummet och lyssnar på musik och sköna ljud.

Boken som är skriven av Jeanette Milde, har tagits fram i ett samarbete mellan habiliteringarna i Sveriges alla landsting. Ladda ner

som pdf via 1177.se eller som mobilapp på App Store och Google Play. Sök på Undra om habiliteringen.

Barnens bok får uppföljare

Barn och unga med fler-funktionsnedsättning har många kontakter inom skola, vård och omsorg. I *Min bok* ryms allt från kontaktuppgifter och favoritmat till läkemedel och skattningsskala för smärta. *Min bok* är en vidareutveckling av *Barnens bok* av Lotta Ljunggren Thomasson, sjuksköterska vid Drottning Silvias barn- och ungdomssjukhus, Göteborg.

Boken är en mall som ska fyllas med innehåll av användaren. På så vis får anhöriga och personal inom förskola, skola, habilitering, sjukvård, korttidshem och daglig verksamhet tillgång till korrekt information.

Mallen går att skriva ut på papper. Gå in på 1177.se och sök på *Min bok*.

FOTO: JOHNER

Valdeltagandet ökade från 30 till 80 procent bland deltagarna i förra omgången av studiecirkeln "Mitt val".

Utbildning inför valet

Sex av tio personer med intellektuell funktionsnedsättning röstar inte.

Det vill projektet "Mitt val" ändra på och startar därför kostnadsfria studiecirklar som ska göra politiken och valet mer tillgängligt. De första studiecirkelarna som pågår under våren beskriver regering, riksdag, landsting och kommuner och deras makt och mandat. I höst sätter sig deltagarna i skolbänken igen och lär sig mer om själva valet och hur man röstar.

– Allas röst är betydelsefull och det är viktigt att alla förstår att de kan vara med och påverka sitt vardagsliv, säger Kersti

Larsson, enhetschef vid Studieförbundet Vuxenskolan.

Cirkeldeltagarna är medlemmar i FUB. I projektet ingår även en webbutbildning för politiker, "Bli en lättläst politiker".

Studiecirkelarna finansieras av Myndigheten för ungdoms- och civilsamhälles frågor. De genomfördes första gången inför valet 2014 och resulterade i att valdeltagandet bland cirkeldeltagarna ökade från 30 till 80 procent. Projektet drivs av Studieförbundet Vuxenskolan Stockholm.

Läs mer:

Valskola 2018 (LL-förlaget, 2018).

Starkt gensvar på #BYSS-uppropet

Metoo-kampanjen ger ringar på vattnet. Kampanjen #BYSS, på svenska: #slädövorrattill, fick många med dövhets att förstå att det som de varit med om är övergrepp och inte deras eget fel. Det starka gensvaret är en bekräftelse på att det påbörjade likabehandlingsarbetet hos Sveriges Dövas Riksförbund (SDR) behövs.

– Kampanjen satte ljuset på det ansvar som vilar på myndigheter, organisationer och samhället i stort. Vi kan inte ignorera detta längre, alla måste ta sitt ansvar, även vi inom SDR, säger **Malin J Kvitvær**, vice förbundsordförande och kontaktperson för likabehandling.

Hon hoppas att fler organisationer, myndigheter och samhällsinstanser följer SDR:s exempel och tar krafttag i frågan.

– #BYSS-uppropet visar också att det är viktigt att vi får en nationell samordning av den dövpsykiatriska vården och en ökad kunskap om döva i samhället, säger Malin J Kvitvær.

APRIL
23

LIVETS MÖJLIGHETER 23-24 april

En nationell konferens om flerfunktionsnedsättning. I Stockholm.

Arrangör: NKA, anhoriga.se

APRIL
26

AIMDAY FUNKTIONSHINDER 26 april

Ett tillfälle för diskussion om hur funktionshinder i samhället kan minskas och tas bort. I Uppsala.

Arrangör: Uppsala universitet och Region Uppsala, aimday.se/funktionshinder-2018

MAJ
3

NPF-FORUM 3-4 maj

En nationell konferens om neuropsykiatriska funktionsnedsättningar (NPF). I Stockholm.

Arrangör: Riksförbundet Attention, attention.se/npf/npfforum2018/om-massan

"Mr Tourette", Pelle Sandstrak, avslutar NPF-forum.

MAJ
15

MITT BARN S RÄTTIGHETER - SKOLANS JURIDIK 15 maj

Magnus Jonasson, jurist med inriktning mot skoljuridik, berättar om de lagar och styrdokument som reglerar skolan. I Stockholm.

Arrangör: Habilitering & Hälsa, habilitering.se/kalendarium

MAJ
17

MEDICINER VID ADHD/ADD 17 maj

Kerstin Malmberg, överläkare, specialist i barn- och ungdomspsykiatri, med. dr., presenterar aktuell kunskap om medicinering vid adhd/add. I Stockholm.

Kerstin Malmberg, specialistläkare i barn- och ungdomspsykiatri.

Arrangör: Habilitering & Hälsa, habilitering.se/kalendarium

MAJ
21

ARBETA MED BARN OCH UNGDOMAR SOM HAR ADHD 21 maj

Föreläsningen ger grundläggande kunskap om adhd med fokus på strategier och är för dig som arbetar med barn och ungdomar. I Stockholm.

Arrangör: Habilitering & Hälsa, habilitering.se/kalendarium

MAJ
21

ÅGESTA FOLKHÖGSKOLA - ELEVER BERÄTTAR OM ARBETE OCH BOENDE 21 maj

Föreläsarna går Ågestas ettåriga informatörsutbildning. De har Aspergers syndrom och berättar om sina erfarenheter av arbete och boende. I Stockholm.

Arrangör: Habilitering & Hälsa, habilitering.se/kalendarium

MAJ
23

HJULTORGET 23-24 maj

En hjälpmiddelsmässa med fokus på en aktiv livsstil för människor med funktionsnedsättning. I Stockholm.

Arrangör: RG Aktiv Rehabilitering & Personskadeförbundet RTP, hjultorget.nu

SEP
13

HABILITERING 2018 13-14 september

Föreningen Sveriges Habiliteringschefer kvalitetskonferens. Temat är "Habilitering med engagemang - att skapa värde och mening för livet". I Göteborg.

Arrangör: habiliteringsverige.se

SEP
21

FRITIDSMÄSSAN MINFRITID.NU 21-22 september

Mässan är en mötesplats för personer med funktionsnedsättning som vill få ut mer av sin

fritid. Möjlighet att prova aktiviteter och lyssna på olika artister. I Stockholm.

Arrangör: Minfritid.nu, minfritid.nu

OKT
1

INTRADAGARNA 1-2 oktober

Intradagarna är kunskapsdagar för alla som arbetar med stöd till personer med intellektuell funktionsnedsättning (utvecklingsstörning). I Stockholm.

Arrangör: FUB, fub.se/om-fub/aktuellt/kalender/intradagarna-2018

SEP
27

SKOLANS STÖD TILL BARN MED FUNKTIONSNEDSÄTTNING 27 september

Wern Palmius, rådgivare på Specialpedagogiska skolmyndigheten, berättar om hur skolan fungerar och vilka styrdokument skolan arbetar utifrån. Han förklarar de verktyg som skolan använder för att tillgodose behovet av stöd. I Stockholm.

Arrangör: Habilitering & Hälsa, habilitering.se/kalendarium

Barn med funktionsnedsättning behöver specialpedagogik.

FOTO: SHUTTERSTOCK

Hon ger

upprät

Maj-Gull Axelssons senaste roman handlar om Märit, vars bror vanvårdas på Vipeholm, en anstalt för "svårskötta sinnesslöa". Den utspelar sig i en annan tid men i dag finns tendenser som vi måste se upp med, menar författaren.

text: ANNA-BRITTA STÅHL foto: SUSANNE KRONHOLM

Tok-Lars

MAJGULL AXELSSON

Ålder: 71 år.

Arbetar som: Författare.

Familj: Man, två vuxna söner och hunden Svea.

Bor: I villa på Lidingö.

Bakgrund: Debuterade skönlitterärt 1994 med *Långt bort från Nifelheim*. 1997 kom *Aprilhäxan*, som belönades med August-priset för en "klarsynt attack till försvaret av folkhemmets styvbarn". 2015 kom *Jag heter inte Mirjam*, som handlar om en romsk kvinna som antar en judisk identitet för att överleva i kvinnolägre i Ravensbrück där romer stod längst ner i hierarkin.

Gillar: Hundar, att läsa och att dansa.

Majgull Axelsson är känd som en orädd granskare av folkhemmets mörka sidor. I sin senaste roman *Ditt liv och mitt* öppnar hon dörren till de stora institutionernas epok där människor med psykiska funktionsnedsättningar utsattes för svåra kränkningar och övergrepp långt in på 1960-talet.

I skottgluggen står Vipeholm, anstalten för sinnesslöa, som låg strax utanför Lund. Där hamnade idioterna, som de också kallades, längst ner i hierarkin och vårdarna kunde behandla dem som de ville.

– På anstalterna arbetade företrädesvis gamla militärer. Jag tror att de var rädda för patienterna och därför beväpnade sig med remmar och batonger. Under fyrtio- och femtioalet lät man även de intagna äta mängder av kola år efter år för att så småningom slå fast att det orsakade karies. Några år efter Auschwitz tar man sig alltså friheten att göra experiment på levande människor som inte kan säga nej.

Majgull Axelsson låter upprörd där hon sitter tillbakalutad i soffan. Under soffbordet ligger west highlandterriern Svea, 2,5 år, vars glada svansviftningar bildar en kärleksfull motpol till de grymma och smärtsamma erfarenheter som hennes matte gestaltar i sin roman.

I INLEDNINGEN AV ROMANEN möter vi Märit som är på väg till barndomshemmet i Norrköping för att fira sin och tvillingbroderns 70-årsdag, men i stället kliver av tåget i Lund. Där finns spåren av hennes äldre bror Lars, han som kallades Tok-Lars, Vidundret eller Haltelyttelasse. Han dog under brutala omständigheter på Vipeholm för många år sedan.

Vid den ynkliga massgraven där hundratals patienter från anstalten begravts sörjer Märit sin bror, vars liv kantades av övergrepp och förnedring. Han som aldrig fick en chans att blomma ut som den konstnär han hade kunnat bli.

När Maj-Gull Axelsson besökte Vipeholm och såg den oansenliga stenen med inskriptionen "Var resan stormig, huru skön är inte vilan", blev hon sorgsen.

– Här vilar drygt femhundra människor, som vi helst inte vill minnas eftersom de påminner om vår egen skuld. En likgiltighetens skuld som gjorde att vi inte förmådde se att människor som kanske inte liknar oss också är människor, säger Majgull Axelsson.

HON EFTERLYSER ETT större monument som hjälper oss att se vår skuld och förstå hur skickliga vi är på att dölja och glömma vår egen grymhet. Det skulle dels signalera att vi erkänner vår skuld, dels visa att de barn som föds med olika funktionsnedsättningar i dag kan gå in i framtiden med positiva förväntningar.

– I Jönköping har man länge känt skam över de så kallade tattarkravallerna som kulminerade i juli 1948. För fyra år sedan restes ett monument över de människor från resandefolket som förföljdes och misshandlades den kvällen. Den håller minnet av händelsen vid liv och jag är övertygad om att det kan ha en helande verkan.

Lars, som i dag troligen fått diagnoserna utvecklingsstörning och autism, lever sina första sexton år i familjen. Han behandlas kärleksfullt av sin mamma som trotsar morfars, den socialdemokratiska patriarkens påbud om att han ska lämnas bort. Mamman inser tidigt att Lars blir lugn när han får rita och måla och förser honom med papper och kriter.

När hon plötsligt dör i en hjärnblödning böjer sig pappan för morfar och placerar Lars på vanförestalt. Efter det får hans namn inte nämnas och minnet av honom sveps in i glömska. Pappan drar sig tillbaka i en bubbla, blir tystlåten och förminskar sig själv till en passiv åskådare.

– Beslutet att lämna bort Lars orsakar en inre konflikt mellan skuld och lättnad som pappan inte förmår lösa. Jag tror att många som tvingades lämna bort sina barn fastnade i liknande trauman.

MÄRIT, SOM DREVS av viljan att ta reda på vad som hänt brodern, besökte honom en gång i smyg på Vipeholm. Där hittade hon Lars fastbunden i sängen med breda läderremmar runt anklar och händer.

– Det är viktigt att hålla debatten om hur vi handskas med avvikande människor vid

Anhöriga och vårdare
hör av sig med minnen
från Vipeholm.

"Det är viktigt att hålla debatten om hur vi handskas med avvikande människor vid liv."

liv. I dag finns samma auktoritära stämningar ute i Europa som på 1930-talet, och även här märks en otålighet och irritation över mänsklig svaghet.

Majgull Axelsson beskriver den grymma och föraktfulla behandlingen av de intagna med saklig skärpa. Deras utsatthet står i skarp kontrast till folkhemmets stora välfärdssatsningar där många ser sina drömmar om ett bättre liv infrias. Samtidigt tvångssteriliserades ett stort antal människor för att de ansågs "sinnesslöa" eller uppvisade dålig moral.

– Det fanns en rasistisk tendens i samhället, inte minst inom socialdemokratin, som man inte tagit ansvar för. Den institutionsvåg som drog över landet i början av 1920-talet och framåt kan troligen kopplas till föreställningar om rasbiologi.

MAJGULL AXELSSON HAR följt utvecklingen av vården av människor med funktionsnedsättning under större delen av sitt liv. Hon arbetade som journalist på *Folkbladet Östgöten i Norrköping* när den första omsorgslagen kom 1968, lagen som gav alla med intellektuell funktionsnedsättning rätt till undervisning.

I den vevan publicerade tidningen en intervju med en läkare som uppmanade alla nyblivna mödrar att lämna bort sina barn om de hade en utvecklingsstörning. I läka- ➤

Författaren med
West highlandterriern
Svea, 2,5 år.

rens ögon var de "idioter" och ingenting att hoppas på.

– Artikeln fick stort genomslag och en rad människor hörde av sig till tidningen och berättade vad den läkaren utsatt dem för.

Initiativet till omsorgslagen togs av barnpsykiatern **Karl Grunewald**. Han arbetade som överinspektör, medicinalråd och chef för byrån för handikappfrågor på Socialstyrelsen och han kämpade länge för att förbättra livsvillkoren för personer med intellektuell funktionsnedsättning.

– Grunewald kunde tänka själv och åkte runt på landets anstalter och härjade. Han ville att utvecklingsstörda skulle leva tillsammans med andra i samhället. Efter mycket bråk fick han institutionerna att kollapsa i början av 1980-talet och det var enastående bra gjort.

– Motståndet var starkt och jag minns särskilt en läkare som sa: Karl Grunewald kan inbilla sig att varje idiot kan bli professor, men jag, jag vet att det inte är så, berättar Majgull Axelsson.

Sedan dess är Karl Grunewald en av hennes förebilder. Hon prenumererar fortfarande på tidningen *Intra* som han grundade år 1991. Han finns även med i tackordet till dem som bidragit till romanens faktaunderlag.

– Utan Grunewalds målmedvetenhet och integritet skulle situationen för människor

Hör mer:

Lyssna på Maj-Gull Axelssons roman *Ditt liv och mitt* som radioföljetong i sverigesradio.se.

med psykiska funktionsnedsättningar ha varit oändligt mycket sämre i dag. Vi är honom alla stort tack skyldig för att han fick det svenska samhället att riva institutionerna.

Ditt liv och mitt, som kom ut i fjol, har fått ett stort gensvar. Vårdare som arbetade på Vipeholm har hört av sig och vittnat om svåra missförhållanden. Majgull Axelsson har även fått brev från anhöriga som satt ord på en smärta de burit på i årtionden. På den tiden fick föräldrarna ofta höra att de inte skulle hälsa på sina barn, barnen ansågs bli oroliga av besök.

MAJGULL AXELSSON HAR även träffat den första psykolog som anställdes på Vipeholm. Hon reagerade med fasa och lyckades med tålamod och god pedagogik visa att även den som har en funktionsnedsättning kan klara sin vardag. Det blev början till ADL-träning, en förkortning av aktiviteter i det dagliga livet.

– I dag nekas alltför assistans. Vi måste vara uppmärksamma på och motarbeta de tendenserna. Klockan kan vridas tillbaka och det vore fruktansvärt.

Hon har egna erfarenheter av funktionsnedsättningar i familjen. Hennes syster har drabbats av afasi efter en hjärnoperation och är beroende av assistans och hennes systerson har en pojke med Downs syndrom.

– Det går bra för honom även om han känner sig ensam ibland. Människor med Downs syndrom är viktiga för oss alla, de visar på ett annat sätt att vara människa. ●

På 1920-talet

börjar de stora institutionerna byggas. Föräldrar uppmanas att lämna bort sina barn med utvecklingsstörning.

På 1930-talet

inleds utrotningarna av människor med funktionsnedsättning i Nazityskland. I Sverige tvångsteriliseras 63 000 personer i rashygienens namn.

1968 Omsorgslagen som ger personer med utvecklingsstörning vissa rättigheter kommer.

1994 Assistansreform som ger människor med funktionsnedsättning rätt till personlig assistans kommer.

1999 Den första antidiskrimineringslagen som gäller personer med funktionsnedsättning kommer. Den har följts av lagar på fler områden.

1922 Statens institut för rasbiologi i Uppsala öppnar.

1945 beslutades att alla inom fattigvården skulle få rösträtt. Ända dröjde det till 1989 innan omyndigförklaringen avskaffades.

1966 Den första bestämmelsen om att allmänna lokaler skulle vara tillgängliga "i skäligen omfattning" kommer.

1977 Riksdagen beslutar att allmänna lokaler och bostäder ska byggas tillgängliga från början.

1995 Kommunerna får ansvar för att ordna egna bostäder eller gruppboendestäder för personer med psykisk funktionsnedsättning.

Navigator ACT

– stöd för ökat välbefinnande i föräldraskap

Navigator ACT riktar sig till stressade eller nedstämda föräldrar till barn (0–17 år) med funktionsnedsättning. Målet är att ändra förhållningssätt till stress, oro eller nedstämdhet för att öka deltagarnas välmående i vardagen. ACT står för Acceptance and Commitment Therapy.

Föräldrar träffas vid fem tillfällen i en grupp tillsammans med två gruppledare. Grupperna erbjuds vid olika habiliteringscenter.

Intresseanmälan till grupper under hösten 2018 och våren 2019 kan göras antingen till ett habiliteringscenter eller till stodenheten.slso@sll.se. Ange namn och telefonnummer i mejlet. För mer information: habilitering.se/navigatoract eller Habilitering & Hälsas frågetjänst, 08-123 350 10.

FOTO: SHUTTERSTOCK

 Habilitering & Hälsa
STOCKHOLMS LÄNS LANDSTING

KIND

CENTER OF NEURODEVELOPMENTAL
DISORDERS AT KAROLINSKA INSTITUTET

Habilitering & Hälsa har utvecklat Navigator ACT och vi utvärderar metoden i en forskningsstudie tillsammans med KIND, Karolinska Institutet.

Vi välkomnar fler deltagare!

Habilitering & Hälsa har utvecklat Scope, en webbkurs om autism för unga, 16–25 år. Vi utvärderar nu kursen i en forskningsstudie tillsammans med KIND, Karolinska Institutet.

Intresserade anmäler sig till Scope via Internet-habiliteringen på 1177.se eller till ihab.slso@sll.se. Efter anmälan träffas vi via webbkamera för ett samtal om diagnosen och om hur kursen och forskningsprojektet är uppbyggt. Vi tar emot deltagare från hela landet. Kursen är avgiftsfri för deltagaren. Kursen är för personer som har en diagnos inom autism-spektrumet utan intellektuell funktionsnedsättning.

 Habilitering & Hälsa
STOCKHOLMS LÄNS LANDSTING

habilitering.se/internethabiliteringen

SCOPE

EN WEBBKURS FÖR UNGA OM AUTISM

Praxis för samtycke ger säkrare vård

Det saknas klara nationella riktlinjer när det handlar om att söka samtycke hos patienter med nedsatt beslutsförmåga. LSS-hälsan i Stockholm stad har utarbetat en praxis som de anser är etiskt försvarbar.

text: ANN-CATHRINE JOHNSON

PROBLEMET

DET FINNS STARKA krav på dokumenterat samtycke vid exempelvis direktåtkomst för journaler och medverkan i register. För personer med nedsatt beslutsförmåga är samtyckesfrågan särskilt svår.

– Vi har ingenting att luta oss mot i lagstiftningen och inga vägledande regler. Här på LSS-hälsan blev frågan aktuell eftersom bristen på information var total runt våra patienter när staden tog över ansvaret för hälso- och sjukvård från landstinget, säger Helena Gustafsson, medicinskt ansvarig sjuksköterska.

För åtkomst av journaler ska man så långt det är möjligt klargöra samtycket. Eftersom riktlinjer saknas skiljer sig praxis vid olika verksamheter.

– En del har vänt sig till god man, vilket egentligen är olagligt. Det räcker inte med en rad i journalen som säger "samtycke inhämtat".

PROCESSEN

LEDNINGEN VID LSS-HÄLSAN har utarbetat en praxis som vägledning tillsammans med dokumentationsansvariga. Utgångspunkten är att personer med nedsatt eller ingen förmåga att lämna ett muntligt samtycke ska få en lika bra vård som andra. Personalen ska ta reda på så mycket som möjligt om patientens inställning.

– Vi har många diskussioner och jag har sagt till personalgruppen att det här ska vara svårt. Det finns inga enkla lösningar. Ju större osäkerhet det är kring patientens samtycke, desto mer etisk reflektion, säger Helena Gustafsson.

– Ibland kan mimik eller kroppsspråk till viss del uttrycka vad dessa patienter vill, kanske i kombination med en intervju med närstående. Vi tittar också efter lättlästa texter, bildstöd och annat för att kommunicera med patienten.

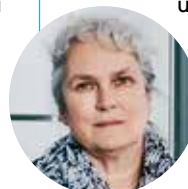
RESULTATET

PATIENTENS SAMTYCKE GÖR det möjligt för personalen att ta del av journalinformation som registrerats hos andra landsting, kommuner eller privata vårdgivare genom Nationell patientöversikt (NPÖ).

– Sedan vi började arbeta så här har sjuksköterskorna kunnat ta del av mer information, och patienterna får en säkrare och bättre vård än de fick tidigare.

Med det nya arbetssättet kan personalen till exempel följa vårdprocessen fram till utskrivning om en patient är inlagd på sjukhus.

– Man vet vad som blev gjort och inte. Det blir inte någon fördröjning, utan en sömlös vård som hänger ihop oavsett var patienten vårdas, säger **Helena Gustafsson**.

I fokus › Migranter

Stort

av stöd

behov

Många migranter med funktionsnedsättning har varken fått diagnos, hjälpmedel eller behandling i sitt hemland. För att underlätta deras möte med hälso- och sjukvården behöver personalen kulturkompetens och nya verktyg. ➤

Enkelt och lyckat recept: Ta en sak i taget

Tid är en nyckel när Habiliteringscenter Järva möter invandrarfamiljer där barn eller vuxna har en funktionsnedsättning. Tid är också en hjälp för Osman Shejk Omar när han försöker träna sin nioårige son att bli mindre arg och frustrerad.

text: TORBJÖRN TENFÄLT foto: SUSANNE KRONHOLM

Specialpedagogen Anita Fredriksson visar Osman Shejk Omar hur timstocken fungerar. När minuterna passerar släcks lamporna en efter en. När tiden är slut blinkar och larmar apparaten.

Hjälpmidlet gör det lättare för hans son Mahmoud att planera sin dag och veta hur lång tid olika aktiviteter tar. Hur många minuter behövs för att borsta tänderna på morgonen och hur länge kan han vänta innan det är dags att klä på sig och gå till skolan.

– Kanske är timstocken inte så kul om

den visar att han måste sluta spela vid datorn. Men om ni ska göra något roligt tillsammans och han ser hur lång tid det dröjer innan det roliga börjar blir det genast mer positivt, säger **Anita Fredriksson**.

Osman Shejk Omar och hans fru har vänt sig till Habiliteringscenter Järva för att få råd om hur de ska hantera yngste sonens beteende. Han blir snabbt arg och börjar slå sina tre syskon och sin mamma. Ibland även sin pappa.

Regelbundna samtal på
Habiliteringscenter Järva
har hjälpt Osman Shejk
Omar att förstå och hantera
sonens svårigheter.

– Vi måste lirka med honom hela tiden, säger Osman Shejk Omar.

Mottagningen i Rinkeby hör till Habiliteringscenter Järva, där 80 % av dem som tagits emot haft utomeuropeisk bakgrund. Här har man hittat en modell som fungerar i arbetet med nyanlända och invandrare.

– Syftet är att skapa bästa möjliga motivation och delaktighet i mötet med rehabiliteringen, säger logoped Anna Vedin, som är ansvarig för en rapport om Habiliteringscenter Järvas arbetssätt.

En av framgångsfaktorerna är att ägna hela besökstiden till en fråga, till exempel diagnos, hjälpmedel eller samhällsstöd. Ibland kan det ta närmare ett år innan behandlare och patienter eller närstående

Logopeden Anna Vedin är ansvarig för rapporten om arbetssättet vid Habiliteringscenter Järva.

förstår varandra på riktigt, enligt Anna Vedin.

– Våra patienter kommer ofta från länder med så bristfälliga resurser att de inte ens reflekterat över att man kan få hjälpmedel och stöd från samhället. Även patientens eller de anhörigas utbildningsnivå är avgörande för hur samarbetet fungerar.

Arbetsmetoden har växt fram i takt med att personalen samlat på sig mer erfarenhet. Den har likheter med den intervjumetod som används vid Transkulturellt Centrum (se artikel på sid 22), men följer inget givet mönster.

– Vi har inget material vi använder alli-

"Syftet är att skapa bästa möjliga motivation och delaktighet i mötet med habiliteringen."

hop, men det kanske blir nästa steg. Självklart är det intressant att få mer verktyg, säger Anna Vedin.

Habiliteringscenter Järva vänder sig både till nyanlända flyktingar- och som i fallet med Osman Shejk Omar och hans son- familjer med invandrarbakgrund som etablerat sig i norra Stockholm.

Osman Shejk Omar lämnade Eritrea 1987 och flyttade samma år till Sverige, 20 år gammal. Han var en av tusentals unga eritreaner som flydde från det krigshärjade landet och den långvariga konflikten med Etiopien.

Efter några år i Halmstad hamnade han i Stockholm och bor nu i Tensta med sin hustru, som också kommer från Eritrea, och deras fyra barn.

Med på dagens möte vid mottagningen i Rinkeby är även psykologen Virve Immonen. Hon återknyter till den lägesbeskrivning som hon och Anita Fredriksson gjorde tillsammans med föräldrarna för snart ett år sedan. Då kunde de tillsammans slå fast att förändringar hör till det som kan trigga igång pojkens ilska. När han är i skolan och någon ska hämta honom vill han vara kvar och då börjar han skrika och slå.

- Han vill inte avsluta något som han trivs med för att gå hem. Har man inte förberett honom får han svårigheter, summerar Virve Immonen.

Osman Shejk Omar nickar instämmande. Pojken trivs i skolan och har respekt för reglerna där. Det är hemma och i samspelet med familjen de flesta problem uppstår.

SÅ LYCKAS VI

► Sex framgångsfaktorer i Habiliteringscenter Järvas arbete med migranter:

1

Vi ger tid när vi tänker nytt, ändrar strategi, ändrar ord och begrepp.

2

Vi beskriver patientens förmågor.

3

Vi ger raka svar på svåra frågor.

4

Vi lägger stor vikt vid att försöka förstå patientens situation och hur hon eller han ser på funktionsnedsättningen.

5

Vi lägger tid på att patienten och anhöriga får mycket samhällsinformation.

6

Vi bygger relation utan att tappa professionalitet.

Hela besökstiden ägnas åt en fråga, till exempel diagnos, hjälpmedel eller samhällsstöd.

- Vi måste förbereda honom om vi ska åka någonstans. Ibland ändrar han sig i sista sekunden. Men det har blivit lite bättre.

Ett råd pappan får under mötet med habiliteringscentrets personal är att bygga upp relationen med sonen steg för steg och sätta av särskilda stunder då han får mycket uppmärksamhet.

- Vi försöker göra det. Han tycker om sällskapsspel och har börjat lära sig spela schack. Förut ville han bestämma helt, men nu har han förstått att han också måste anpassa sig till andra, säger Osman Shejk Omar.

Efter mötet är han hoppfull. Under ett år har han och hans fru träffat habiliteringen en gång i månaden. Vid det inledande mötet för ett år sedan var även Mahmoud med och nu är det snart dags för honom att träffa teamet igen.

Osman Shejk Omar fick rådet att ta kontakt med Habiliteringscenter Järva av den psykolog han först kontaktade för att få hjälp med Mahmoud.

- I början var det jobbigt. Vi visste inte vad vi skulle göra när han började gapskrika. Jag brukade straffa honom med att han inte fick se på teve eller spela playstation. Men vi visste ju inte om att vi bara gjorde saken värre på det sättet, säger Osman Shejk Omar. ●

Nya verktyg ska ge migranter bättre behandling

En ny intervjumetod ska förbättra stöd och behandling för migranter. Vid Transkulturellt Centrum har man goda erfarenheter av metoden som lanserades i DSM-5, en manual för psykiatriska diagnoser.

text: GUNILLA ELDH, TORBJÖRN TENFÄLT illustration: JENS MAGNUSSON

Psykiatrin behöver nya verktyg för att kunna anpassa sig till det mångkulturella samhället. Det var utgångspunkten när en särskild intervjumetod utvecklades av en expertgrupp i samband med att manualen DSM-5 för psykiatriska diagnoser skulle förnyas.

Till skillnad från ett föräldrat synsätt där kultur är något exotiskt eller främmande, slår man i DSM-5 fast att sjukvården alltid bör ta hänsyn till patientens och närståendes kulturella och sociala sammanhang. För att kunna göra det måste man utforska den begreppsvärld som bestämmer

hur patienten talar om allt som rör hälsa och sjukdom.

– Metoden kan även vara till nytta i mötet med personer med funktionsnedsättning, till exempel när man vill veta mer om patientens sociala situation, säger Sofie Bäärnhielm, överläkare vid Transkulturellt Centrum där man har goda erfarenheter av metoden.

De svårigheter som en funktionsnedsättning eller psykisk ohälsa innebär, kan ta sig olika uttryck beroende på våra rötter och vårt sociala sammanhang. Även det språk vi använder för att beskriva hur vi mår är format av vår

sociala, kulturella och geografiska miljö. Vad innebär det till exempel att någon "är besatt", "har" dåliga nerver" eller "känner sig som en halv människa"?

I DSM-5 FINNS en intervjuguide med frågor som behandlare kan ha som stöd i mötet med patienter och närstående. De områden som man kan utforska med hjälp av intervjumetoden är bland annat patientens identitet, sjukdomsförståelse, psykosociala stressfaktorer, sårbarhet och motståndskraft.

Intervjuformuläret är indelat i sektioner som handlar om

”Metoden kan även vara till nytta i mötet med personer med funktionsnedsättning, till exempel när man vill veta mer om patientens sociala situation.”

problem beskrivning, kulturell förståelse av orsaker, sammanhang och stöd samt faktorer som påverkat problemhantering och hjälpsökande, tidigare såväl som i nutid.

EXEMPEL PÅ FRÅGOR som kretsar kring orsaker är: ”Vilken slags hjälp tror du skulle vara mest till nytta för dig just nu med tanke på (problem)?”

– Öppna frågor gör det lättare att komma nära och få patientens egna ord om vad problemet är. Man frågar inte bara om sjukdomen, säger Kersti Gabrielsson, verksamhetschef vid Järvapsykiatri som deltar i en pågående utvärdering av metoden.

Till Järvapsykiatriens mottagning i Kista kommer många med neuropsykiatrisk funktionsnedsättning som aldrig blivit utredda i hemlandet och heller inte fångats upp av skolhälsovården här i Sverige.

– Intervjumetoden är bra när vi bedömer vilka som behöver utredas vidare, säger Kersti Gabrielsson.

I ARBETET MED att ta fram DSM-5 gjordes en genomgång av den forskning som fanns om kulturperspektivet på psykiatriska diagnoser, utredning och behandling. Sofie Bäärnhielm var en av

FOTO: ANNA MOLANDER

Sofie Bäärnhielm är överläkare vid Transkulturellt Centrum där man har goda erfarenheter av den nya intervjumetoden.

de experter som deltog i litteraturgranskningen.

– Eftersom jag var involverad i ett utvecklings- och forskningsprojekt om kulturformuleringen vid Spånga psykiatriska mottagning (i dag Järvapsykiatri) var frågan högtintressant.

I SITT DÅVARANDE arbete mötte Sofie Bäärnhielm patienter från det mångkulturella Rinkeby- och Tenstaområdet som kom på sitt första besök. Tillsammans med en arbetsgrupp vid mottagningen gjorde hon en intervjuguide på svenska.

Genom hennes kontakter med den internationella expertgrupp som jobbade med kulturperspektivet i DSM-5, blev hennes erfarenheter av möten med patienter från Rinkeby och Tensta en del i revideringen. Den intervjumetod som utvecklades med hjälp av

amerikanska och internationella forskare och kliniker testades sedan i en stor internationell studie.

– Den lokala erfarenheten länkades till ett internationellt utvecklingsarbete, säger Sofie Bäärnhielm.

Med större och djupare förståelse ökar också möjligheten att bygga upp en tillitsfull relation till patienten. Det är särskilt viktigt när synen på vad som är rätt stöd och behandling skiljer sig åt mellan patient, närstående och behandlare. ●

Läs mer:

The pocket guide to DSM-5 diagnostic exam är en underhållande guide till en lyckad diagnostisk intervju. I *American journal of psychiatry* kan du läsa mer om guiden. ajp.psychiatryonline.org

Vem gör vad och för vilka patienter?

**Hallå där Annika Brar, habiliteringsläkare i Stockholms läns landsting!
Vilket stöd kan asylsökande och andra migranter med funktionsnedsättning få?
Vart vänder man sig för utredning, diagnos och behandling i olika åldrar?**

text: TORBJÖRN TENFÄLT illustrationer: JENS MAGNUSSON

Stödet som Habilitering & Hälsa kan ge barn i olika åldrar beror på barnets funktionsnedsättning och behov. Det handlar om att förmedla kunskap och förståelse till barnet själv, till föräldrarna och andra i nätverket, till exempel förskola och skola.

Barn som har en utvecklingsrelaterad funktionsnedsättning kan få stöd från både habiliteringen och kommunen. Habiliteringen kan också hjälpa till med närmiljön och bemötandet och vardagspedagogiken hemma och på fritiden. De kan även hjälpa till med utprovning av motoriska hjälpmedel.

Barnen kan också få hjälp att träna och utveckla sina färdigheter, såväl motoriska som kommunikativa och sociala. Familjen kan få råd om hur samhällets stöd fungerar och hur man får kontakt med kommun och myndigheter.

Alla barn har enligt lag rätt till stöd och anpassningar i skolan. Alla barn har också rätt till hälso- och sjukvård och tandvård.

"Utbilda personalen i kulturkompetens!"

Svenska samer har påtalat bristen på kulturell kompetens inom vård och omsorg. Deras erfarenhet kan lära oss något inför mötet med migranter, menar Lars Jacobsson, forskare vid Umeå universitet.

KULTURELL KOMPETENS hos personalen kan vara den nyckel som öppnar dörren till större kunskap om funktionsnedsättning bland nyanlända och asylsökande. Att känna till hur man lever och tänker i andra kulturer kan dessutom öka förtroendet mellan vårdgivare och hjälpsökande från andra länder.

– Deras föreställningsvärld och livsvärld kan skilja sig mycket från vår. Om personalen inom vård och omsorg saknar kunskap om det så förstår man inte varandra, säger professor **Lars Jacobsson**, professor emeritus vid Institutionen för klinisk vetenskap vid Umeå Universitet.

Svenska samer som drabbats av depression eller annan psykisk ohälsa har länge försökt sätta fingret på bristen på kulturell kompetens inom vård och omsorg i Sverige. Många har varken känt sig sedda eller förstådda och i stället sökt sig till SANKS, Samiskt nationalt kompetanse-senter, i Finnmark i Norge för att få hjälp.

Flyktingar som kommer från länder som Somalia, Syrien och

FOTO: SHUTTERSTOCK

Många samer har en annan syn på hälsa, sjukdom och behandling än vårdpersonal är van vid.

Afghanistan kan i likhet med svenska samer ha en annan syn på hälsa, sjukdom och behandling än den som vård- och omsorgspersonalen är van vid.

– **EN LÖSNING** är att utbilda olika personalgrupper i kulturell kompetens. Att skapa förtroende är också viktigt och det kan göras på olika sätt. Ibland kan etnisk matchning, att vårdpersonal och brukare eller patient

kommer från samma kultur, ha en positiv effekt.

ATT PARA IHOP människor från samma land är dock ingen universallösning, särskilt inte om det finns misstro eller religiösa motsättningar inom gruppen. Då kan det vara en fördel att vårdgivaren tillhör en annan etnisk grupp eftersom det är lättare att öppna sig för en utomstående. Att bygga förtroende tar dessutom tid. Tid som

”Många anställda inom vården och omsorgen är genuint nyfikna på andra kulturer, respektfulla och intresserade av att bygga förtroendefulla relationer.”

ofta inte finns i dag, understryker Lars Jacobsson.

– Många anställda inom vården och omsorgen är genuint nyfikna på andra kulturer, respektfulla och intresserade av att bygga förtroendefulla relationer. Men myndigheterna saboterar ibland deras ansträngningar genom att plötsligt bestämma att invånarna på asylboendet ska flyttas till annan ort, säger han.

LARS JACOBSSON, som länge intresserat sig för kulturella skillnader, har ingått i flera forskargrupper, bland andra en som studerat olikheter i synen på psykisk sjukdom mellan Sverige och Iran. Han har även arbetat som läkare och forskare i Etiopien och genomfört en studie om svenska samers möte med den svenska sjukvården på uppdrag av Sametinget.

– Flyktingströmmarna som kom från Chile och andra länder i Sydamerika var ganska uniforma. Det är svårare i dag med många olika grupper och religioner. De team som byggdes upp för att hjälpa den tidens nyanlända finns inte heller kvar och där har mycket kompetens gått förlorad. ●

text: Anna-Britta Ståhl

Stort behov av hjälpmedel och insatser

Fler asylsökande och nyanlända än tidigare får stöd från socialtjänstens verksamheter för personer med funktionsnedsättning, enligt Socialstyrelsens samordnare. Bland dem finns både barn och vuxna som aldrig fått adekvat behandling eller hjälpmedel.

600
2010

2500
2015

Fler asylsökande och nyanlända än tidigare får stöd från socialtjänstens verksamheter för personer med funktionsnedsättning, enligt Socialstyrelsen. Inom rehabiliterings- och hjälpmedelsverksamheter ökar behovet av tolkar, och informationsmaterial översätts oftare till andra språk.

Insatserna till nyanlända enligt socialtjänstlagen har ökat från 600 år 2010 till 2 500 år 2015. Här kan det handla om psykisk ohälsa såväl som personer med kraftig syn- och hörselnedsättning.

– De som kommer från krigsområden kan dessutom ha diagnoser vi inte haft på länge i Sverige, till exempel polio, säger **Karin Flyckt**, funktionshinderssamordnare på Socialstyrelsen.

Asylsökande och nyanlända barn med funktionsnedsättning kan ha särskilt stort behov av hjälpmedel eftersom deras problem inte behandlats i tidig ålder.

– Vi har även fått signaler om obehandlade funktionsnedsättningar och diagnoser hos vuxna, exempelvis cerebral pares och ryggmärgsbräck. Det är diagnoser som vi i Sverige behandlar från dag ett, det är betydligt svårare att hjälpa vuxna som inte fått vård i tid.

Situationen försvåras av att många inte vet vilka möjligheter de har när de kommer hit och därför inte självmant söker sig till habiliteringen.

– Det behövs information på många olika språk för att föra ut kunskapen om vårt välfärdssystem.

Socialstyrelsen inrättade 2017 ett nationellt kunskapscentrum för ensamkommande barn och unga upp till 21 år. I deras uppdrag ingår att de ska ha ett funktionshindersperspektiv i sin verksamhet.

– De som har funktionsnedsättningar kan behöva ett långsiktigt stöd, och det är viktigt att det sätts in i tid, säger Karin Flyckt.

text: Anna-Britta Ståhl

Färre missförstånd med nytt bildstöd

Mindre risk för missförstånd och mer strukturerade möten – det är några positiva effekter av ett bildstöd för vårdkontakter med flyktingar. Bildstödet, som är gratis och till för alla, gillas av både patienter, vårdpersonal och tolkar.

text: HELENA BJERKELIUS foto: PER GROTH

Vad kan habiliteringen göra för dig och vilka hjälpmedel finns? Det är fokus för det bildstöd som Habiliteringscentrum Region Västmanland tagit fram tillsammans med projektet KomHIT Flykting vid DART (kommunikations- och dataresurscenter vid Sahlgrenska universitetssjukhuset). Bildstödet innehåller bild och text på tio språk för olika situationer.

– Reaktionerna från flyktingarna har enbart varit positiva, säger Bitte Aminder, arbetsterapeut som varit med och arbetat fram materialet.

NÄR HON ANVÄNDER bildstödet i mötet med flyktingar lägger hon fram det på bordet, pekar och förklarar. Informationen blir tydligare och mer enhetlig. I vissa fall kan det göra att behandlingen kommer igång snabbare.

– Missförstånden blir färre och vi som behandlare blir tryggare med att tolken tolkar rätt. Vi har också hört från tolkar att de har fått en bredare bild av vad habilite-

Bitte Aminder och Maria Nolemo har tagit fram bildstödet.

”Vi får en bättre struktur i mötet, blir mer ordningssamma i informationen till patienten när vi håller oss till ett slags tågordning och får med alla delar.”

ringen kan och inte kan. Efter besöket får familjerna med sig materialet hem och kan fundera vidare, säger Bitte Aminder.

HENNES KOLLEGA, LOGOPED Maria Nolemo, ser också vinster med att använda bildstöd i mötet med flyktingar:

– Vi får en bättre struktur i mötet, blir mer ordningssamma i informationen till patienten när vi håller oss till ett slags tågordning och får med alla delar. Familjerna blir också mer delaktiga i mötet.

Deras tips för att komma igång med att använda bildstöd i mötet med flyktingar är att testa det i rollspel med en kollega, ha det tillgängligt vid patientbesök och börja använda materialet i situationer som känns bekväma.

Susanne Bäckström som arbetar med projektet KomHIT Flykting menar att bildstödet, förutom att det är gratis och fritt för alla att använda, även stärker patientsäkerheten.

– Hälso- och sjukvården har enligt lag ett ansvar för att informera patienten. Bildstöd kan vara ett komplement till den övriga informationen. I situationer utan tillgång till tolk kan bildstöd komplettera kroppsspråk så att man förstår varandra bättre, säger hon.

ATT ARBETA FRAM bildstöd för flyktingar handlar om att identifiera situationer där kommunikationen riskerar att braka samman, och sedan hitta ord och bilder för dem. Workshops har hållits med flyktingar som har olika bakgrund för att få fram bilder som fungerar.

– En bild på en person som lägger armen

Bildstöd från KomHITflykting.

om en vän kan ge fel signal om personen kommer från ett samhälle där vänner inte har den kroppskontakten, säger Susanne Bäckström.

Hon uppmanar verksamheter att göra på sitt eget sätt när de använder bildstödet i kontakt med flyktingar.

– Våga pröva! Vi logopeder brukar vara duktiga på att tala om hur folk ska göra men bildstödet kan man använda som man vill, det finns inget rätt eller fel. ●

BILDTEXTER PÅ 11 SPRÅK

► Habiliteringens bildstöd finns tillgängligt på KomHIT Flyktings webbplats, som också har bildstöd för bland annat flyktingmedicinsk mottagning, barn- och ungdomspsykiatri, tandvård och beroendevård. På bildstod.se kan du göra ditt eget bildstöd. Där finns också en översättningstjänst till elva språk, de tio vanligaste språken bland flyktingar samt engelska.

► KomHIT Flykting vid DART – kommunikations- och dataresurscenter vid Sahlgrenska universitetssjukhuset, har i uppdrag att tillsammans med människor på flykt ta fram stöd för kommunikation för hälso- och sjukvård och tandvård. Bildstödet har arbetats fram i samarbete med olika verksamheter runt om i landet.

► På Bildstod.se hittar du en presentation av KomHIT Flykting. Den informerar om att dessa resurser finns och visar hur man kan använda dem på arbetsplatsen. Presentationen passar till exempel bra att visa på en arbetsplatsträff för hela personalgruppen.

Läs mer:
kom-hit.se/flykting

Christina Lindberg, bibliotekarie vid Södersjukhusets bibliotek, hjälper sjukgymnasten Markus Wester att hitta evidens för en viss behandling.

Vetgirig vårdpersonal får sökhjälp av expert

Vill du ha koll på nyheter inom vård och behandling? På sjukhusbiblioteken kan du få hjälp att söka aktuell forskning inom ditt område. När sjukgymnasten Markus Wester behövde uppdatera sina kunskaper bokade han en egen bibliotekarie.

text: GUNILLA ELDH foto: ANDREA TURANDER

Markus Wester tar trapporna upp till Södersjukhusets entré från jobbet på PUFFA träningscenter (nuvarande Motorik- och träningscenter). Han har siktet inställt på sjukhusbiblioteket där bibliotekarien Christina Lindberg ska hjälpa honom att hitta medicinsk litteratur om bland annat träning vid postpolio.

Postpoliosyndrom var på väg att försvinna i Sverige med den sista generationen som drabbades av polio som barn. I områ-

"Jag har en relativt ung patient just nu som har postpoliosyndrom. Det var länge sen jag hade någon med den diagnosen så jag behöver fräscha upp mina kunskaper om vad som kan vara lämplig träning."

den som en del flyktingar och asylsökande kommer ifrån finns däremot sjukdomen fortfarande kvar, och en del har också hunnit få postpoliosyndrom.

– Jag har en relativt ung patient just nu som har postpoliosyndrom. Det var länge sen jag hade någon med den diagnosen så jag behöver fräscha upp mina kunskaper om vad som kan vara lämplig träning, säger Markus Wester.

DE TRÄNINGSREKOMMENDATIONER SOM finns är ofta otydliga, tycker han, framför allt när det gäller intensitet.

– Är det bara lågintensiv träning som gäller eller kan det vara bra med högre belastning? Det är viktigt att känna till evidensen så att jag vet hur långt jag kan pusha patienten, säger Markus Wester.

En trend inom idrottsträning är att statisk muskelträning är bra för att väcka svagare muskler.

– Jag vill veta vad det finns för evidens för det. Vissa saker kan låta vetenskapliga fast de inte är det när man tittar närmare. Det här är intressant eftersom de flesta som jag jobbar med har en obalans mellan spastiska och ickespastiska muskler. Det är ju det som är det kroppsliga problemet när man har någon slags neuromuskulär diagnos.

BÖCKERNA SOM FINNS på hyllorna i den medicinska delen av biblioteket innehåller en bråkdel av alla tillgängliga titlar, ett stort antal finns numera som e-böcker. I ett grupprum med dator handleder Christina

BIBLIOTEKS-SERVICE

➤ Sökhjälpen kan se olika ut i olika regioner, liksom landstingens serviceavtal. Om det avtal som just din arbetsplats har omfattar undervisning, sökupdrag och sökhjälp, kan du bland annat:

1
Prenumerera på vetenskapliga artiklar.

2
Få tillgång till elektroniska tidskrifter inom och utanför landstingets nätverk, via proxy.

3
Få sökhjälp eller skicka ett sökupdrag till en medicinsk bibliotekarie.

4
Få support i referenshanteringssystem som EndNote.

5
Bjuda in en bibliotekarie för ett utbildningstillfälle.

6
Beställa vetenskapliga artiklar och låna tryckta böcker.

Lindberg eller någon annan av de fem bibliotekarierna på Södersjukhuset landstingspersonal från verksamheter med besöksavtal och studenter. Då handlar det främst om att hitta relevant medicinsk litteratur i artiklar från vetenskapliga tidskrifter, genom att söka i ett antal olika databaser.

– De flesta gör som Markus här, bokar en tid för handledning eller sökhjälp och kommer till biblioteket, säger Christina Lindberg.

Alla hälsoprofessioner har möjlighet att få hjälp på Södersjukhusets bibliotek eller något av de andra sjukhusbiblioteken i länet på Karolinska universitetssjukhuset i Solna och i Huddinge, samt Danderyds sjukhus. Det kan gälla fortbildning, riktlinjer, verksamhetsutveckling eller forskning.

– Vi serverar både vårdpersonal som vill ha koll på kunskapsläget och de som vill vidareutbilda sig, framför allt sjuksköterskor som skriver sina uppsatser, säger Rebecca Bachmann, bibliotekschef vid Södersjukhusets bibliotek.

STUDENTER FÅR HANDELDNING i sökteknik, men sökningarna, och bedömningen av vilka artiklar som kan vara relevanta, gör de på egen hand eftersom det ingår i deras utbildning.

– Om det däremot är någon som jobbar i vården kan vi ta fram uppgifter om till exempel evidensbaserade behandlingar och även lägga in bevakning på ett visst ämne. Många inom vården har en pressad arbetssituation i dag och där kan vi göra nytta. Vi ➤

Forskning

finns ju till för att vården ska kunna bli så bra som möjligt.

Bibliotekarierna undervisar också AT-läkarna och samarbetar med Karolinska Institutets forskarskola, men utbildningsuppgiften på arbetsplatser inom landstinget har minskat.

– Det finns inte så mycket utrymme för fortbildning i vården längre, de flesta kommer på enskilda besök, men alla verksamheter kan ge oss uppdrag att skraddarsy utbildningar. Vi tar gärna emot förslag på relevanta ämnen, säger **Rebecca Bachmann**.

ALLA SOM JOBBAR på landstingsnivå inom hälso- och sjukvården har tillgång till Bas-Eira, en samling av olika typer av medicinska E-resurser där man kan söka medicinska artiklar, e-böcker och tidskrifter. Bibliotekarierna är en viktig länk för att så många användare som möjligt ska kunna utnyttja tjänsterna.

Läs mer:
biblioteken.sll.se

– Det är en förmån att vi finns här och har den kompetensen, säger Rebecca Bachmann som också är ordförande i Föreningen Sveriges sjukhusbibliotekschefer.

DE FLESTA STORA sjukhus i landet har bibliotek, ett medicinskt bibliotek eller ett allmänt bibliotek, eller en kombination. På Södersjukhusets bibliotek finns också allmän facklitteratur och skönlitteratur för inläggande patienter eller patienter som går på regelbundna behandlingar, till exempel dialys.

HÄR FINNS OCKSÅ en särskild avdelning med hälsoinformation för patienter och närstående, till exempel om olika funktionsnedsättningar.

– ”Gläntan” är vår nya barn- och ungdomsavdelning där både barn och närstående kan få en paus, kanske sjunka ner i en saccosäck och andas ut, säger Rebecca Bachmann. ●

Specialnummer
om
forskning!
OBS! Beställningsvaror!

FOTO: ÅKE ERICSON

Vad har de för sig i **babylabbet?**

- Time management och adhd
- Ny forskarskola för specialpedagoger
- Dilemmat – ny behandling för sällsynt diagnos
- Navigator ACT – lyft för funktisföräldrar

Funktion

i fokus

*Funktion i fokus nr 2, 2018, är ett specialnummer om forskning som inte distribueras på vanligt sätt. Beställ ditt ex av Funktion i fokus nr 2 på funktion.se. Det gäller även dig som är prenumerant.

Viktigt uppmärksamma även små förändringar i vitalitet hos nyfödd.

Små förändringar visar ökad risk för cp

Även små förändringar i nyföddas vitalitet kan tyda på ökad risk för cerebral pares och epilepsi.

Hos alla nyfödda noterar man fem vitalparametrar enligt den så kallade Apgarskalan: hjärtfrekvens, andning, hudfärg, muskeltonus och retbarhet. Apgarpoäng kan visa om barnet löper ökad risk att senare få diagnosen cerebral pares (cp) eller epilepsi. Risken ökar med sjunkande apgarpoäng och över hela skalan.

Det visar en ny studie från Karolinska Institutet som publicerats i medicintidskriften *British Journal of Medicine*.

Det är känt sedan tidigare att apgar mellan 0 och 6 poäng en minut eller fem minuter efter födseln innebär en ökad risk för cp. Enligt den aktuella studien innebär även små förändringar mellan undersökningstillfällena en ökad risk.

– Det visar hur viktigt det är att kontrollera nyföddas vitalitet både 5 och 10 minuter efter födseln – även om poängen är normal vid femminuterskontrollen. Vi behöver arbeta aktivt med nyfödda som inte når full apgarpoäng, eftersom det sannolikt förbättrar deras prognos, säger Martina Persson, professor i pediatrik och en av forskarna bakom studien.

Text: Gunilla Eldh

Nytt verktyg för bedömning av funktion vid adhd och autism

För att underlätta och standardisera bedömningen av adaptiv förmåga och grad av funktionsnedsättning hos personer med adhd och autism har WHO utvecklat en begreppsram, International Classification of Functioning Disability and Health (ICF). Nu finns användarvänliga kortversioner i ICF Core Sets. Karolinska Institutet och Habilitering & Hälsa har deltagit i processen som letts av WHO.

Kvinnor med funktionsnedsättning är utsatta.

Kränkningar och våld vanligt

Kvinnor med funktionsnedsättning utsätts ofta för mäns våld. Det visar en rapport från Myndigheten för Delaktighet, MFD, som tar avstamp i de senaste årens forskning om våld mot personer med funktionsnedsättning.

– De som behöver stöd i allt från att sköta personlig hygien till kontakter med myndigheter är särskilt sårbara, säger

Malin Ekman Aldén, generaldirektör för MFD.

Våldet är ibland direkt kopplat till kvinnans funktionsnedsättning. Man kan till exempel gömma hennes hjälpmedel, vägra teckenspråkstolka eller straffa henne ekonomiskt.

– Kvinnor med intellektuella funktionsnedsättningar utsätts också ofta för kränkningar i sociala medier. De som har svårt att sätta gränser löper ökad risk att drabbas.

I rapporten, som gjorts på uppdrag av regeringen, föreslås även att sex- och samlevnadsundervisningen i särskolan och gymnasiesärskolan ska förbättras för att öka elevernas medvetenhet om vad som är okej och inte.

Text: Anna-Britta Ståhl

**MEMO
DAYPLANNER**

Dygnsöversikt där tiden visas med lysdioder som slocknar vartefter tiden går.

**UTVILAD PÅ
MORGONEN**

Vrid den mörka ytan för att se när du behöver gå och lägga dig.

**UPPVAKNINGS-
LAMP**

Väcker dig med gradvis ökande ljusstyrka. Går också att koppla till ljud.

**TVÄTTKORG
I RUMMET**

Påminner dig och gör det enklare att få smutsig tvätt på rätt ställe.

TYNGDTÄCKE

Tunga täcken kan göra att du lättare kommer till ro när du ska sova.

Kuddhögtalare

En platt högtalare att använda under kudden för att inte störa den som ligger bredvid, bra om du behöver lyssna på något för att somna. Den här kommer från Sangean.

Lysande sköldpadda med ljud

Nattlampa med ett rogivande blått ljus, vågbrus och lugn musik kan göra det lättare att somna.

Svårt att vakna?

Kanske lösningen är en väckarklocka med starkt ljud, blinkande ljus och vibration under kudden. Vårt exempel heter Shake Awake och finns hos flera återförsäljare.

Elva smarta tips för sovrummet

Prylar och smarta lösningar kan göra vardagen enklare för människor med funktionsnedsättning. Arbetsterapeuten **Åsa Wettborn** och logopeden **Lena Lindberger** ger sina bästa tips från StoCKKs visningsmiljö.

foto: KLAS SJÖBERG

Åtta olika metodböcker i sex och samlevnad

Böckerna riktar sig till elever i grundskolan och har tagits fram av Konsultativt stöd i Uppsala kommun. De är utformade som sociala berättelser som är lätta att förstå och identifiera sig med.

Sömnränare

En klocka med en figur som öppnar och stänger ögonen på bestämda tider för att visa när det är dags att sova och vakna.

Faktahäften och praktikor från RFSU

Rakt på sak – om olika typer av sexuell njutning och sexualhygien. Finns att beställa på olika språk, gratis från RFSU.

► StoCKK står för Stockholm Center för Kommunikativt och Kognitivt stöd. Centret ger information, utbildning och stöd. [Läs mer på habilitering.se/stockk](https://www.habilitering.se/stockk)

De skippade revirtänket

Personalen vid habiliteringen och sju psykiatriska mottagningar gjorde gemensam sak för patienternas bästa. Resultatet blev Prisma, en introduktionskurs för vuxna med autismdiagnos.

text: ANNA-MARIA STAWREBERG illustration: JENS MAGNUSSON

HABILITERINGEN

Namn: **Annika Brar.**
Habiliteringen ger stöd till patienter som fått en diagnos.

Att samarbeta över ansvarsgränser är inte alltid lätt. Även om man har patientens bästa i åtanke finns ofta praktiska hinder och ibland även revirtänkande.

Annika Brar, habiliteringsläkare vid Habilitering & Hälsa i Stockholm, hade tidigare jobbat med patienter som fått sin autismdiagnos som vuxna inom psykiatrin. När hon sedan gick över till habiliteringen blev hon övertygad om att det fanns mycket att vinna på att samarbeta kring just dessa patienter.

– Den här patientgruppen har oftast kontakt med både psykiatri och habiliteringen. Ändå känner

PSYKIATRIN

Namn: **Maud Palmgren.**

**Psykiatrin utreder,
diagnostiserar och behandlar
patienterna.**

många patienter och anhöriga sig lämnade ensamma när de väl fått diagnosen. De vet inte vilken hjälp de kan få, och av vem, säger hon.

ANNIKA BRAR FÖRESLOG att man skulle göra en gemensam introduktionskurs för patienter och närstående.

– Det är viktigt att vi säger samma sak till de här patienterna inom både psykiatrin, som ställer diagnosen, och habiliteringen som ger stöd efteråt. Det är också viktigt att underlätta övergången mellan psykiatrin och habiliteringen.

EN ARBETSGRUPP MED medlemmar från habiliteringen och sju psykiatriska mottagningar i länet tog fram introduktionskursen Prisma, som lanserades i januari 2017. Kursen omfattar fyra tillfällen om två timmar vardera.

– Syftet med kursen är att ge en ökad kunskap om vad diagnosen innebär för såväl patienten själv som för anhöriga. Vi vill också visa vilken hjälp som finns och hur man kan få vardagen att flyta på bättre, säger Annika Brar.

Maud Palmgren, psykolog på Prima neuropsykiatri, har också

deltagit i arbetsgruppen och har även hon saknat samordnade insatser för patientgruppen.

– Vi har gjort vårt bästa men vi har suttit med egna material om autismdiagnosen på mottagningarna. Det här är första gången vi kan dela varandras erfarenheter. Det spelar stor roll vad gäller patientsäkerheten, i och med det här samarbetet kan patienterna garanteras samma insatser överallt.

DET FINNS FLERA orsaker till att samarbetet bakom Prisma fungerat så bra.

– Ledningarna i båda verksamheterna har sanktionerat det här från start. Dessutom har vi haft

enorm hjälp av engagerade medarbetare, som skippat allt revirtänk, bidragit generöst med eget material och hela tiden sett till patientens bästa, säger Annika Brar.

Kursen har tagits emot väl av både patienter, närstående och personal, även om man kan behöva motivera en del patienter lite extra.

– Det som kan vara lite svårt ibland är att sälja in kursen till patienterna, som inte alltid ser poängen med att insatsen ges i grupp och inte individuellt. Vi har dessutom valt att utvärdera kursen i ett forskningsprojekt, vilket på sätt och vis krånglat till det, eftersom det krävs en hel del dokumentation. ●

Frågor + svar

Tomas Myrberg delar med sig av frågor som kommer till Forum Funktionshinders frågetjänst.

**HAR DU NÅGOT
DU VILL HA SVAR PÅ?**

Ring 08-123 350 10
eller mejla till
forumfunktionshinder.sls@
sll.se

? Har man som papperslös eller asylsökande rätt till habilitering?

Svar: Ja, alla barn har rätt till vård, även habilitering. För vuxna är det inte lika självklart. Vuxna har rätt till "vård som inte kan anstå". Vad som ingår i det begreppet är det i princip vårdgivaren som bestämmer.

? Jag har en son i övre tonåren som nyligen fått en autismdiagnos. Jag tror han skulle behöva prata med någon annan än mig om detta, men just nu är han inte redo för det. Vad kan vi göra?

Svar: Kanske kan ungochasperger.se vara något för din son. Där finns både fakta och personliga berättelser. Det finns också en webbkurs om autism, Scope, för unga i åldern 16–25 år. I kursen får man lära sig mer om sin diagnos och en behandlare ger feedback via nätet.

► ungochasperger.se

? Jag skulle så gärna vilja komma iväg på en semesterresa med min dotter som har Downs syndrom. Eftersom jag är ensamstående och bara har sjukersättning som

inkomst har jag inte råd. Finns det några fonder jag kan söka?

Svar: Ja, det finns flera fonder som kan ge medel till detta. På webbplatsen funktionshindersguiden.se får du veta hur du ansöker och vad du kan skriva i ansökan. Där finns också en lista över fonder. Eftersom det kan vara svårt att hitta bland alla fonder är ett tips att kontakta ett bibliotek. Många kommuners bibliotek har en databastjänst, Global Grant, som gör det enklare att hitta lämpliga fonder.

► habilitering.se/funktionshindersguiden/ekonomi/fonder

? Vi ska besöka habiliteringen med vår dotter som är fem år. Jag har letat efter information till barn om habiliteringen, ungefär som det som tandläkaren har. Finns det?

Svar: Det finns en app för barn om habilitering med figuren Undra. Där kan barn se vad som kan hända när man besöker habiliteringen och spela olika spel. Appen är framtagen av alla habiliteringar i Sverige.

► habilitering.se/undra

? Jag har en vuxen dotter med asperger som behöver hjälp för att klara att bo själv, till exempel med städning och matinköp. Visst har väl hon rätt till bostad via LSS?

Svar: Om man har en autismdiagnos tillhör man LSS personkrets. Det innebär att man kan ansöka om stöd, till exempel en bostad, men inte att man automa-

tiskt har rätt till stöd. I lagen (LSS) står "om inte behovet tillgodoses på annat sätt", vilket betyder att kommunen kan avslå ansökan om den bedömer att behovet kan täckas av exempelvis boendestöd enligt socialtjänstlagen.

? Min son är myndig och ska så småningom flytta hemifrån. Eftersom han har en utvecklingsstörning kommer han inte att kunna klara sig själv eller bevaka sina rättigheter. Jag funderar på om jag ska bli god man åt honom. Är det en bra idé? Hur ska jag göra i så fall?

Svar: Det finns både för- och nackdelar med att vara god man till sitt vuxna barn. En fördel är att du känner honom och kanske är den som bäst vet hans behov och önskemål.

En nackdel många upplever är att byråkratin man måste sköta tar tid och kraft från att "bara" vara förälder.

På de flesta kommuners webbplats finns information om god man, där brukar också finnas ansökningsblanketter. Ansökan skickas sedan till tingsrätten, som beslutar om och utser god man. Det är sedan kommunens överförmyndare som har tillsyn över de gode män som finns i kommunen.

► habilitering.se/funktionshindersguiden/stod-rattigheter/stod-i-vardagen

Helena Hallgren är bibliotekarie på Forum Funktionshinders bibliotek, som finns på Olivecronas väg 7 (Sabbatsbergs sjukhus).

Om Superdövis, fejkkompetens och skolproblem

Helena Hallgren tipsar om läsvärda böcker och filmer som har koppling till olika funktionsnedsättningar.

text: HELENA HALLGREN

FOTO: ANNA MOLANDER

SKÖNLITTERATUR BARN OCH UNGA

Superdövis

Cece Bell
(Rabén & Sjögren, 2017)

Superdövis handlar om den förmänskligade katten Cece Bell, som saknar hörsel (precis som bokens författare). Katten beskriver sin känsla av utanförskap och missnöje mot omgivningen. Hon oroar sig för hur hon ser ut med sina hörselhjälpmedel och vägrar att lära sig teckenspråk för att inte väcka uppmärksamhet. I fantasin har hon magiska krafter och kallar sig *Superdövis*.

FACKLITTERATUR

Barn av vår tid: ett nytt sätt att förstå och att möta barn med problemskapande beteende i skolan

Jenny Westerlund
(Studentlitteratur, 2017)

Boken ger ett nytt perspektiv på bemötande av barn med problemskapande beteende i skolan. Den ifrågasätter de modeller som sprids av bland annat Ross Greene och Bo Hejlskov Elvén, men även skolans fokus på inkludering. Författaren utgår till stor del från filosofen Hegels teorier om socialt samspel.

BIOGRAFIER

Konsten att fejka arabiska: en berättelse om autism

Lina Liman
(Bonniers, 2017)

Bokens titel syftar på en metafor för det författaren Lina Liman så utlämnande delar med sig av: hennes begränsningar som andra inte kan se eftersom hennes styrkor uppfattas tydligare. När hon är 32 år får hon diagnosen autism och mycket som Lina upplevt faller på plats. Innan dess har hon fått både mediciner och elchocker.

FILM

Life, animated

Regi: Roger Ross Williams
(Netflix.com)

Filmen handlar om Owen Suskind, som har autism. Vid tre års ålder slutar han plötsligt att prata. Genom intervjuer och inblickar i familjens vardagsliv berättas historien om hur Owens föräldrar lärde sig att kommunicera med honom genom Disneys klassiska filmgestalter. Filmen bygger på boken med samma titel, som är skriven av Owens pappa, Ron Suskind.

Medkänslans pris: Om sekundärtraumatisering, compassion fatigue och utbrändhet hos yrkesverksamma

Psykoterapeuten Per Isdal har skrivit en bok om vad arbetet gör med oss och vad vi kan göra åt det. Vi bad Johanna Lindström, logoped vid Stockholm Center för Kommunikativt och Kognitivt stöd, StoCKK, att läsa boken.

Boken handlar om:

De hälsorisker som det innebär att dagligen höra om våld, smärta, ångest eller lidande i sitt yrke.

Aha-upplevelse:

Det är inte bara arbetets organisation och omfattning, utan även dess innehåll och karaktär som kan bidra till psykisk ohälsa hos personal.

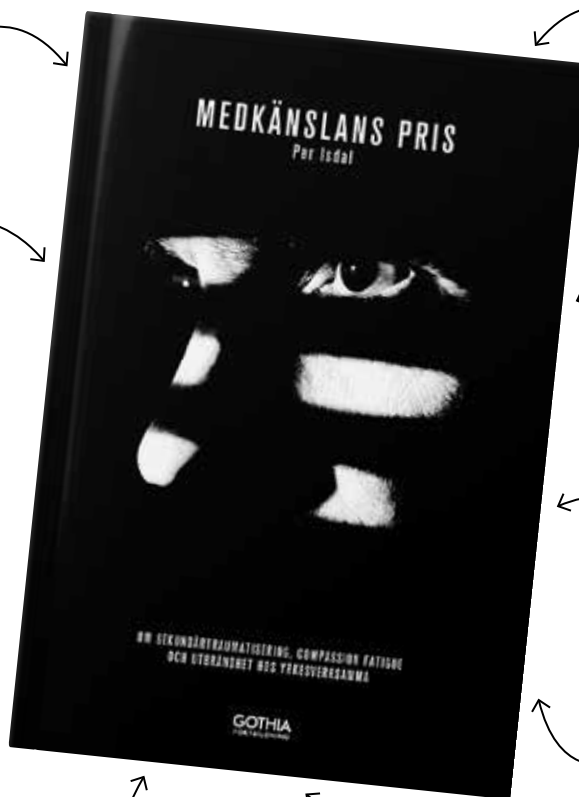
Det här gillar jag:

Boken ger konkreta tips och tankar om förhållnings-sätt både för individen och arbetsgruppen. I varje kapitel finns reflektions-övningar där man kan stanna upp och se sin egen situation.

Johannas betyg:

Mycket läsvärd – gav mig ny blick för hur jobbet påverkar oss.

Intressant fråga 1:

Vad får vi med oss för kunskap och ideal från våra grundutbildningar? Gör de oss förberedda på vad arbetet kan göra med oss?

Intressant fråga 2:

Hur kan vi organisera arbetet för att minska hälsoriskerna?

Tänkvärd mening:

En vanlig reaktion på lidande är lidande.

Därför skrev författaren boken:

Per Isdal har egna erfarenheter och kunskaper inom området och har mött många med liknande problem. Han vill synliggöra de påfrestningar som omsorgspersonal utsätts för, och beskriver också detta utifrån egna erfarenheter.

Det här gillar jag inte:

Beskrivningen över specifika diagnoser är möjligen lite för detaljerad för den som vill få en mer allmän bild.

Jag hade gärna läst mer om:

Erfarenheter från "min" del av världen, men det är inte bokens fokus.

Läs mer:

Fler lästips på habilitering.se/forum-funktionshinder

Dilemmat

25-årige Peter tar på ett oönskat och intimt sätt på män och kvinnor på sitt boende och sin dagliga verksamhet. Vad gör du?

Aktivitetshandledaren

"Det är viktigt att inte förminska eller förneka behovet."

Liisa Keshmiri

Aktivitetshandledare, Danvikstulls dagliga verksamhet

Peter har troligen ett behov som han inte kan kommunicera. Det är viktigt att inte förminska eller förneka behovet. Jag skulle be Peter om lov att få träffa hans boendepersonal. Tillsammans kan vi se på hans livssituation; har han tillfredsställande sociala kontakter och en bra fritid? I den dagliga verksamheten kan vi regelbundet prata om sex och relationer. Gärna med stöd av spel, bilder och appar (till exempel gratisappen Privatliv). Peter kan behöva stöd för att veta var och när man kan onanera. All personal bör vara informerad så att alla har samma förhållningssätt. Hos oss ligger bildstöd alltid framme så att deltagarna kan ta upp frågor när de själva vill, såsom frågor om sex.

"Den dagliga verksamheten kan starta en cirkel om sexualitet och relationer."

Stefan Balogh

Sexolog, Bosse Råd Stöd & Kunskapscenter

Peters beteende är ett symptom på ett behov som kan ha lett till en sexuell frustration. Den dagliga verksamheten kan starta en cirkel om sexualitet och relationer. Gärna med materialet "Så funkar sex" från Forum Skill. Deltagarna vill ofta veta hur de kan träffa någon, hur par blir ihop, hur en vet att den andra personen vill samma sak som jag, vad som är ok att göra, vad sex är? Minst två anställda bör vara med i cirkeln så att det alltid finns någon som kan svara på frågor. Om Peter är sexuellt frustrerad kan ett enskilt samtal visa vad han längtar efter och hur han kan nå det. Samtalet bör även handla om onani, och Peter kan få information om sätt som fungerar, med eller utan hjälpmedel.

Sexologen

Psykologen

"Det behövs förändring på två plan."

Ellinor Isfors

Psykolog, Ung samtalsgrupper, Habilitering & Hälsa

Det behövs förändring på två plan. Peter måste sluta ta på andra i sin omgivning och han måste få hjälp med sin frustration.

Jag skulle börja med att prata med Peter och fråga hur han trivs hemma och på jobbet, om sexuell lust, onani, kärlek, relationer och ensamhet.

Om Peter tillåter det skulle jag tala med personal på både boendet och hans dagliga verksamhet. De behövs för att påminna Peter att fråga andra om lov innan han tar på dem. Det bästa är om han får mycket beröm när han kommer ihåg att fråga först.

I samtalen om onani skulle jag vilja veta om Peter onanerar och om han får orgasm eller inte. Om han behöver skulle jag ge tips på onaniteknik och prata om var och när det är lämpligt att onanera.

Visste du att...

Elaine Eksvärd har skrivit böckerna *Härskarteknik*, *Snacka Snyggt*, *Du är din generation*, *Vardagsmakt* och den nylanserade *Vi måste prata*.

FOTO: ANNA MOLANDER

Så länge jag kan andas

A

TT VARA FUNKISFÖRÄLDER är underbart, men byråkratin och alla kontaktpersoner kan göra en förtvivlad. Jag är en högalönad kvinna med en make som är lika engagerad pappa som jag är mamma. Vi har hjälp av familjemedlemmar med barnen. 2015 fick vi vår dotter Evelyn som föddes med den sällsynta diagnosen Williams syndrom. Hade jag, som min mamma, varit lågalönad i Bredäng med en respektive som var allt annat än stöttande – då vet jag inte om jag hade klarat av detta.

ATT EN ANSVARIG POLITIKER tycker att situationen för funkisbarn och föräldrar är "tragisk" gör mig faktiskt ganska förbannad. Hur kan jag fortfarande läsa om barn som riskerar att dö av andningsuppehåll tas ifrån rätten att få stöd? Föräldrar som tvingas sjukskriva sig från jobben för att ta hand om sina barn på heltid?

Det värsta är att när de väl får hjälp är

de så tacksamma att de inte ens orkar tänka tanken att någon av alla dem som har med barnet att göra kan vara en pedofil eller en förövare.

JAG KÄMPAR FÖR att antalet sexuellt utnyttjade barn ska bli noll. Så länge jag andas, så länge jag står så ska detta vara min kamp. I det särskolebrev som jag börjar ge ut i år kommer jag att ta upp brottsförebyggande åtgärder för att öka tryggheten för dina anhöriga med funktionsvariation. Ett exempel är utdrag ur brottsregistret för chaufförer och kameraövervakning av färdtjänsten.

Jag ska även tjata håll på politiker om LSS-skyddet. Att stötta barn och vuxna med funktionsvariation ska aldrig ses som en kostnad utan som en investering i livskvalité.

Tack för att du är med mig i kampen. Vi ger inte upp, vi höjer våra röster. För våra barn, för dig Evelyn.

Elaine Eksvärd är retorikkonsult och håller kurser, föreläsningar och workshops. Hon medverkar ofta som retorikexpert i media.

Stöd och vägledning för dig och din verksamhet

På kunskapsguiden.se får du bästa tillgängliga kunskap inom områdena funktionshinder, psykisk ohälsa, barn och unga, missbruk och beroende, äldre, ekonomiskt bistånd och evidensbaserad praktik.

På kunskapsguiden.se hittar du:

- Information om olika ämnen.
- Kunskapsstöd, filmer och poddar.
- Webbutbildningar.
- Nyheter och möjlighet att prenumerera på Kunskapsguidens nyhetsbrev.

Inom området funktionshinder hittar du bland annat:

- Information om hur du på bästa sätt kan möta och stödja personer som har olika typer av funktionsnedsättning.
- Stöd till yrkesintroduktion för baspersonal som arbetar med personer med funktionsnedsättning.

Utgiven av:

I samverkan med:

Välkommen till oss!

Habilitering & Hälsa erbjuder råd, stöd och behandling till barn och vuxna med funktionsnedsättning. Vi ger också råd och stöd till anhöriga och personal i närmiljön.

Vi har runt 40 mottagningar i Stockholms län. Här arbetar arbetsterapeuter, logopeder, psykologer, fysioterapeuter/sjukgymnaster, socionomer och specialpedagoger. Du hittar kontaktuppgifter på habilitering.se/mottagningar

HABILITERINGSCENTER

Det finns 15 habiliteringscenter i Stockholms län. Här tar vi emot barn och vuxna med funktionsnedsättning, till exempel intellektuell funktionsnedsättning, rörelsenedsättning, flerfunktionsnedsättning och autismspektrumdiagnos.

SPECIALISERADE MOTTAGNINGAR

Adhd-center
Aspergercenter
Autismcenter små barn
Center för sinnesstimulering, Lagunen och Korallen
Dövblindteamet
Dövteamet
Forum Funktionshinder
Habiliteringsenheterna Djupdal och Årsta
Hjärnskadecenter

Internethabiliteringen
Kris- och samtalsmottagningen för anhöriga
Motorik & Träningscenter
Psykoterafimottagningen Linden
Safiren, boende för barn
StoCKK, Stockholm Center för Kommunikativt och Kognitivt stöd
Taltjänst
Tittut spädbarnsverksamhet
UNG samtalsgrupper

Kontakta oss!

Forum Funktionshinder är Habilitering & Hälsas informationscenter som är öppet för alla. Vår frågetjänst svarar på frågor om habilitering, mottagningar och samhällets övriga stöd till personer med en funktionsnedsättning.

E-POST: forumfunktionshinder.slso@sl.l.se

TELEFON: 08-123 350 10

Öppet helgfri vardag kl 08.30–16.30

habilitering.se/forumfunktionshinder

Prenumerera på våra nyhetsbrev

Habilitering & Hälsa har flera nyhetsbrev, bland annat om kurser och arrangemang.

habilitering.se/nyhetsbrev